

В. В. Коцан, аспірант кафедри державної політики та врядування Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку Національного університету «Львівська політехніка»

ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто публічно-управлінський аспект правової освіти на сучасному етапі розвитку України. Відзначено, що активна діяльність суспільства та його громадян породжує результати, які позначаються на житті кожного, і якраз правова освіта є тим продуктом, який формується внаслідок цієї діяльності. Підкреслено, що правова освіта служить своєрідною фундаментальною базою сучасного суспільства, оскільки освітній процес створює правопорядок та формує основні засади державотворчого процесу на основі введення в дію Конституції України і законів. Відмічено, що зміст правової освіти та його аналіз дає підстави говорити про потребу ґрунтовного володіння правовими знаннями та правовою інформацією громадянами, оскільки їх життєдіяльність в межах визначеного суспільства потребує не лише формальних юридичних знань та вмінь працювати із правовою інформацією, але й у багатьох випадках всебічної правової підготовки.

Метою дослідження є вивчення особливостей правової освіти на сучасному етапі розвитку України з публічно-управлінської позиції.

У науковій статті розглянуто публічне управління правовою освітою населення в Україні, яке розкриває роль управлінських процесів в суспільному житті та процесах державотворення. Проаналізовано систему правової освіти та її сектори, а також підходи, на яких має ґрунтуватися вітчизняне публічне управління правовою освітою. Стверджено, що в умовах повномасштабної війни російської федерації проти України значно зросла роль юридичних клінік.

Відзначено, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства із врахуванням викликів, пов'язаних з війною, важливим є формування нового рівня правової культури та правосвідомості населення. При цьому ключову роль відіграють правова освіта та правове виховання усіх вікових категорій держави. Аргументовано, що відповідно до цього, на державному рівні необхідно вживати заходи, спрямовані на заохочення населення до правової освіти, поширення правової інформації та правової пропаганди, реалізацію правового просвітництва серед населення тощо. У підсумку підкреслено, що в подальших наукових дослідженнях слід зосередити увагу на нормативно-правовому закріпленні правової освіти в управлінській діяльності.

Ключові слова: публічне управління, правова освіта, правова свідомість, держава, суспільство

V. V. Kotsan. Public administrative aspect of legal education at the current stage of development of Ukraine

The article examines the public-management aspect of legal education at the current stage of Ukraine's development. It was noted that the active activity of society and its citizens generates results that affect everyone's life, and legal education is precisely the product that is formed as a result of this activity. It is emphasized that legal education serves as a kind of fundamental basis of modern society, since the educational process creates legal order and forms the basic principles of the state-building process based on the implementation of the Constitution of Ukraine and laws. It is noted that the content of legal education and its analysis give grounds to talk about the need for citizens to have thorough legal knowledge and legal information, since their life activities within the limits of a defined society require not only formal legal knowledge and the ability to work with legal information, but also in many cases comprehensive legal preparation

The purpose of the research is to study the peculiarities of legal education at the current stage of development of Ukraine from a public-management point of view.

The scientific article examines the public management of legal education of the population in Ukraine, which reveals the role of management processes in public life and state-building processes. The system of legal education and its sectors are analyzed, as well as the approaches on which domestic public management of legal education should be based. It is claimed that in the conditions of a full-scale war of the Russian Federation against Ukraine, the role of legal clinics has increased significantly.

It was noted that at the current stage of the development of Ukrainian society, taking into account the challenges associated with the war, it is important to form a new level of legal culture and legal awareness of the population. At the same time, legal education and legal upbringing of all age categories of the state play a key role. It is argued that in accordance with this, at the state level it is necessary to take measures aimed at encouraging the population to legal education, dissemination of legal information and legal propaganda, implementation of legal education among the population, etc. In conclusion, it is emphasized that in further scientific research, attention should be focused on the regulatory and legal consolidation of legal education in managerial activities.

Key words: public administration, legal education, legal awareness, state, society

Постановка проблеми. Активна діяльність суспільства та його громадян породжує результати, які позначаються на житті кожного, і якраз правова освіта є тим продуктом, який формується внаслідок цієї діяльності. Вона

служить своєрідною фундаментальною базою сучасного суспільства, оскільки освітній процес створює правопорядок та формує основні засади державотворчого процесу на основі введення в дію Конституції України і законів. Зміст правової освіти та його аналіз дає підстави говорити про потребу ґрунтовного володіння правовими знаннями та правовою інформацією громадянами, оскільки їх життєдіяльність в межах визначеного суспільства потребує не лише формальних юридичних знань та вмінь працювати із правовою інформацією, але й у багатьох випадках всебічної правової підготовки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку правової освіти та особливості публічного управління процесами, що відбуваються у правоосвітній сфері, досліджуються багатьма провідними науковцями. Зокрема, варто згадати таких як Васюра Р. [1], Нестеренко О. [2], Полякова О. [3; 6], Поступна О. [4], Хаварівська Г. [5], Хожило І. [6] та інші.

У своїх публікаціях дослідники вивчають різноманітні питання, пов'язані із правоосвітньою діяльністю, зокрема, сучасний стан функціонування системи правової освіти в Україні в контексті публічно-управлінського аспекту, розглядають особливості правового виховання в управлінській діяльності, досліджують механізми правового регулювання процесу публічного управління освітою, обґрунтовують модель як опис системи публічного управління правовою освітою населення, представляють шляхи підвищення рівня правової та етичної культури державних управлінців як один із пріоритетів правового виховання в умовах соціальної мобільності та представляють пропозиції щодо функціонування юридичних клінік як одного із шляхів підготовки фахівців-юристів.

Разом з тим, публічно-управлінський аспект правової освіти на сучасному етапі розвитку України є надзвичайно важливим компонентом наукових досліджень, зважаючи на потребу глибоких досліджень у сфері правової свідомості українського суспільства, що визначило тематику даної статті,

Метою статті є вивчення особливостей правової освіти на сучасному етапі розвитку України з публічно-управлінської позиції.

Виклад основного матеріалу. Публічне управління правовою освітою населення в Україні розкриває роль управлінських процесів в суспільному житті та процесах державотворення. У таких процесах відображаються структура, взаємозв'язки системи, закономірності реальної ситуації та проблеми, що виникають в ній. За допомогою процесів, які відбуваються у сфері публічного управління правовою освітою можна визначити шляхи вирішення проблем у практичній діяльності та оптимізувати роботу системи державотворення в цілому.

Можна визначити основні системи публічного управління, такі як система публічної влади і система самоорганізації населення, і вказані взаємозв'язки між ними. Органи державної влади та управління, формуючи державну політику з розвитку правової освіти та правосвідомості, відіграють ключову роль у цих процесах, визначаючи її завдання, цілі, зміст, пріоритети розвитку та розробляючи для її реалізації відповідні проекти, програми та стратегії.

У реалізації публічного управління правовою освітою також беруть участь інститути самоорганізації населення. Суб'єктами, які безпосередньо залучені до правоосвітньої діяльності, є:

1. Державні та неурядові органи управління на всіх рівнях, забезпечуючи організаційні, фінансові та правові умови для ефективності правоосвітньої діяльності та координуючи її розвиток.
2. Установи, що організують просвітницьку діяльність на певній території.
3. Заклади освіти всіх рівнів, які повинні проводити правовиховну та правоосвітню діяльність.
4. Науково-дослідні інститути та центри, які розробляють рекомендації з формування змісту програм правових дисциплін та політики у сфері правової освіти.
5. Просвітницькі установи й організації, які займаються реалізацією просвітницьких програм і проектів.

В Указі Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» зазначається, що становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність того, щоб підвищувати рівень правової культури населення країни [7].

Основною метою управлінського процесу, відповідно до Національної програми правової освіти населення, є створення необхідних умов для здобуття правових знань та навичок їх практичного застосування усіма верствами населення. Основні завдання програми включають визначення ключових напрямків правової освітньої діяльності і першочергових заходів для їх реалізації та забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації [7].

Проте, на кожному етапі управління у кожній управлінській системі (підсистемі), а також у кожному управлінському суб'єкті необхідно визначити власні завдання і мету, що виникають в результаті декомпозиції визначених на рівні держави загальної кінцевої мети та завдань. Відповідно, акцент ставить на тому, що в основі розвитку в Україні демократичного суспільства правова освіта стає все більш актуальною, зважаючи на навчальні і виховні дії у процесі надання та отримання освітніх послуг, які спрямовуються на те, щоб формувати у населення повагу до правової культури, сучасних правових цінностей та права в цілому.

Ефективність і стійкість будь-якої системи визначаються системними зв'язками, які визначають тип взаємодії. Для відкритої соціальної системи, такої як публічне управління правовою освітою, ці зв'язки можуть бути

зовнішніми та внутрішніми. Проте управлінські відносини, які стосуються правової освіти, характеризуються як зовнішніми, так і внутрішніми факторами.

Внутрішня взаємодія охоплює відносини між органами державної влади та управління, а також засоби їх технологічного, інформаційного та організаційного забезпечення. Зовнішня взаємодія, яка стосується прав людини та освіти, включає відносини органів державної влади та управління з самоврядними, міждержавними та наддержавними організаціями і структурами.

Об'єктом управлінського впливу в даному випадку є освіта в галузі права, система якої складається з трьох секторів (табл. 1).

Таблиця 1

Система правової освіти та її сектори

№ п/п	Сектори	Їх пояснення
1	Офіційний	додаткова та обов'язкова освіта, організована через просвітні програми
2	Неофіційний	онлайн освіта, лекції, тренінги, курси тощо
3	Неформальний	отримання інформації через засоби масової інформації, самоосвіта тощо

Джерело: власні узагальнення

Рівень правової освіти громадян країни залежить не лише від їхнього власного бажання вивчати чинне законодавство, але й від ряду об'єктивних обставин, таких як можливість отримання кваліфікованої юридичної консультації від громадських юридичних установ або компетентних державних органів та доступність джерел права для всього населення.

Таким чином, в управлінському процесі необхідно враховувати потреби в правових знаннях серед різних груп населення та кожного окремого громадянина, на рівні країни та місцевого рівня. На кожному етапі управління важливим є формулювання обмежень та критеріїв для прийняття рішень, виявлення та діагностика проблем, пошук альтернатив, їх оцінка та вибір оптимального варіанту.

Зважаючи на особливості сучасного суспільства та потреби поширення правової освіти серед населення, потрібно розглянути основні підходи, на яких має ґрунтуватися вітчизняне публічне управління правовою освітою (табл. 2).

Таблиця 2

Підходи, на яких має ґрунтуватися вітчизняне публічне управління правовою освітою

№ п/п	Підходи	Їх характеристика
1	Дослідницький	У напрямі пошуку бази для подальших теоретичних пошуків проведення спостереження за відображенням правоосвітньої реальності у фактах людської свідомості, аналіз та узагальнення отриманих результатів
2	Суспільно-значущий	Вирішення проблем, пов'язаних із різноманітними суспільними відносинами
3	Системно-скерований	Визначення сукупності управлінських впливів (контролюючих, організуючих, регулюючих)
4	Системно-ситуаційний	Визначення в певний момент часу стану системи публічного управління правовою освітою
5	Предметно-проблемний	Висвітлення розбіжностей між бажаними і реальними станами визначеного напрямку діяльності
6	Діяльнісний	Визначення процесів, засобів, цілей та результатів публічного управління правовою освітою
7	Структурно-функціональний	Виявлення сукупності елементів системної організації управління (система організацій громадянського суспільства, система публічної влади, система органів місцевого самоврядування, система органів державної влади та управління), зв'язків між ними, їх значимості та функцій
8	Аксіологічний	Визначення ціннісних засад правової освіти в сучасному суспільстві
9	Стратегічний	Розроблення та реалізація довгострокових курсів державної політики, спрямованої на розвиток правової освіти (затверджені програми, концепції, стратегії)

Джерело: власні узагальнення

В умовах повномасштабної війни російської федерації проти України значно зросла роль юридичних клінік. Їх функціонування відповідно до Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України [8] має відбуватись в усіх навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, які здійснюють підготовку фахівців за напрямом «Право», незалежно від їх форм власності та підпорядкування.

Ці клініки виконують подвійну функцію:

- надання безоплатної юридичної допомоги соціально вразливим верствам населення;
- навчання студентів практичних навиків юриста.

В контексті публічного регулювання правовою просвітою населення можна визначити такі основні аспекти функціонування юридичних клінік в Україні:

1. Відродження правничої освіти в Україні пов'язано з участю в цьому процесі іноземних фахівців, якими були проведені навчальні заходи щодо впровадження методології та інструментарію інтерактивної правової просвіти серед населення;

2. Заходи правової просвіти досить чітко відповідають загальній концепції юридичної клініки щодо підвищення якості підготовки майбутніх правників та мають достатньо близький зв'язок із методологією вищої правничої освіти;

3. Юридичні клініки в Україні ніколи не ставили на перше місце фінансову вигоду від проведених ними заходів та програм, їх інтерес спрямований на реалізацію можливості дати студентам важливі професійні уміння та навички.

Таким чином, функціонування юридичних клінік покликане підтримувати правову освіту в суспільстві, підвищувати ефективність публічного управління та покращувати рівень правової свідомості в цілому.

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку українського суспільства із врахуванням викликів, пов'язаних з війною, важливим є формування нового рівня правової культури та правосвідомості населення. При цьому ключову роль відіграють правова освіта та правове виховання усіх вікових категорій держави.

Відповідно до цього, на державному рівні необхідно вживати заходи, спрямовані на заохочення населення до правової освіти, поширення правової інформації та правової пропаганди, реалізацію правового просвітництва серед населення тощо. При цьому основним і першочерговим завданням правової освіти є навчання не тільки молодого покоління, а й людей старшого віку правовим знанням, які допоможуть їм у нинішніх умовах ризику та кризи.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на нормативно-правовому закріпленні правової освіти в управлінській діяльності. Це дасть змогу проаналізувати її особливості у напрямі покращення публічного управління правовою освітою та правовою свідомістю в українській державі.

Список літератури:

1. Васюра Р. Юридична клініка як один із шляхів підготовки фахівців-юристів. Луцький інститут розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»: дорога до знань довжиною у 20 років. 2020. С. 185.

2. Нестеренко О. Підвищення рівня правової та етичної культури державних управлінців як один із пріоритетів правового виховання в умовах соціальної мобільності // Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6. С. 230–234.

3. Полякова О. Модель як опис системи публічного управління правовою освітою населення. Науковий вісник «Демократичне врядування». 2018. Вип. 21. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26683/151089-article-text-326523-1-10-20181214.pdf> (дата звернення 20.02.2024)

4. Поступна О.В. Механізм правового регулювання процесу публічного управління освітою. Наукові перспективи. №1(7). 2021. С. 239-250. DOI: [https://doi.org/10.32689/2708-7530-2021-1\(7\)-239-250](https://doi.org/10.32689/2708-7530-2021-1(7)-239-250)

5. Хаварівська Г.С. Правове виховання в управлінській діяльності // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 2(63) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 48–59. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.63.2020.212638>.

6. Хожило І.І., Полякова О.С. Сучасний стан функціонування системи правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект. Наукові перспективи. № 2(8). 2021. С. 280-292. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2\(8\)-280-292](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2(8)-280-292)

7. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 № 992 / 2001. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text> (дата звернення 21.02.2024)

8. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: наказ Міністерства освіти і науки України від 3 серп. 2006 р. № 592. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення 20.02.2024)

References:

1. Vasyura R. (2020). Yurydychna klinika yak odyin iz shlyakhiv pidhotovky fakhivtsiv-yurystiv [Legal clinic as one of the ways of training legal specialists]. *Luts'kyi instytut rozvytku lyudyny Vidkrytoho mizhnarodnoho universytetu rozvytku lyudyny «Ukrayina»: doroha do znan' dovzhynoyu u 20 rokiv – Lutsk Institute of Human Development of the Open International University of Human Development "Ukraine": a 20-year long road to knowledge*. 185p.

2. Nesterenko O. (2019). Pidvyshchennya rivnya pravovoyi ta etychnoyi kul'tury derzhavnykh upravlintsiv yak odyn iz priorytetiv pravovoho vykhovannya v umovakh sotsial'noyi mobil'nosti [Raising the level of legal and ethical culture of state managers as one of the priorities of legal education in conditions of social mobility]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, business and law*. № 6. Pp 230–234.

3. Polyakova O. (2018). Model' yak opys systemy publichnoho upravlinnya pravovoyu osvitoyu naseleння [The model as a description of the system of public management of legal education of the population]. *Naukovyy visnyk "Demokratychnе vryaduvannya" – Scientific Bulletin "Democratic Governance"*. Vyp. 21. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26683/151089-articletext-326523-1-10-20181214.pdf>

4. Postupna O.V. (2021). Mekhanizm pravovoho rehulyuvannya protsesu publichnoho upravlinnya osvitoyu [The mechanism of legal regulation of the process of public management of education]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*. №1(7). Pp. 239-250 [https://doi.org/10.32689/2708-7530-2021-1\(7\)-239-250](https://doi.org/10.32689/2708-7530-2021-1(7)-239-250)

5. Khavarivs'ka H.S. (2020). Pravove vykhovannya v upravlins'kiy diyal'nosti [Legal education in management activity]. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnya: zb. nauk. pr. Vyp. 2(63): u 2 ch. CH. 1 / za zah. red. chl.-kor. NAN Ukrayiny V. S. Zahors'koho, dots. A. V. Lipentseva. L'viv: LRIDU NADU – Effectiveness of state administration: coll. of science Ave. Issue 2(63) : in part 2 of Part 1 / in general ed. member-cor. National Academy of Sciences of Ukraine V. S. Zahorskyi, Assoc. A. V. Lipentseva. Lviv: LRIDU NADU*. Pp. 48–59. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.63.2020.212638>.

6. Khozhylo I.I., Polyakova O.S. (2021). Suchasnyy stan funktsionuvannya systemy pravovoyi osvity v Ukrayini: publichno-upravlins'kyu aspekt [The current state of functioning of the legal education system in Ukraine: public and administrative aspect]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*. № 2(8). Pp. 280-292 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2\(8\)-280-292](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2(8)-280-292)

7. Pro Natsional'nu prohramu pravovoyi osvity naseleння [About the National Program of Legal Education of the Population]: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 18.10.2001 № 992 / 2001. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>

8. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: наказ Міністерства освіти і науки України від 3 серп. 2006 р. № 592. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

9. Pro zatverdzhennya Typovoho polozhennya pro yurydychnu kliniku vyshchoho navchal'noho zakladu Ukrayiny [On the approval of the Standard Regulation on the legal clinic of a higher educational institution of Ukraine]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 3 serp. 2006 r. № 592. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>